

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки
Бібліотека

Серія "Дослідники Волині. Дати і долі"
Вип. 16.

Микола Дмитрович Іванишев
(1811–1874)

Біобібліографічний нарис до 205-річчя від дня народження

ЛУЦЬК – 2016

**Микола Дмитрович Іванишев
(1811–1874)**

Джерело: Сайт «Історична Волинь»

В розвитку української історичної науки 40–70-х рр.. ХІІ ст.. немала заслуга належить Миколі Дмитровичу Іванишеву – українському історику, археографу, правознавцю, уродженцю Києва, наукова доля якого тісно пов'язана із волинський краєм.

Народився в сім'ї священика. Закінчив у 1829 р. Київську духовну семінарію, а 1836 – філософсько-юридичне відділення Головного педагогічного інституту в Петербурзі. Продовжив юридичну освіту в Берліні, де вивчав слов'янські старожитності. Після повернення із-за кордону в кінці 1838 р. призначений ад'юнктом юридичного факультету в Київському університеті. З 1839 р. очолював у ньому кафедру законів державного благоустрою і благочиння. 1840 р. захистив докторську дисертацію «Про плату за вбивство у давньоруському та інших слов'янських законодавствах у порівнянні з германською вірою». З 1840 – екстраординарний, а з 1842 – ординарний професор кафедри законів державного благоустрою; у 1848–1861 – декан юридичного факультету, в 1862–1865 – ректор університету. Водночас працював у Київській археографічній комісії – спочатку діловодом і редактором юридичних пам'яток, а з 1859 – головним редактором і віце-головою комісії. У 1865 виїхав до Варшави для роботи в комісії з підготовки судової реформи у Царстві польському, а 1866 р. був призначений головою цієї

комісії. У 1867 р. подав у відставку і зайнявся науковою діяльністю. Помер М. Д. Іванишев у 1874 р. і похований у Києві.

За науковими поглядами Іванишев належав до історичної школи права, був прихильником порівняльно-правового методу, теорії общинного побуту давніх слов'ян. Він першим у Росії висловив думку про необхідність вивчення руського права в порівнянні з правом слов'янських і германських народів. Йому належить пріоритет у дослідженні общинних копних судів, державної унії Польщі і Литви, правової природи шляхетських сеймиків. Одним з перших не лише в Київському університеті, а й у Російській імперії Іванишев розробив лекційний курс з питань законів державного благоустрою (згодом ця навчальна дисципліна трансформувалась у поліцейське, тепер – адміністративне право), який він читав упродовж усієї своєї викладацької діяльності.

М. Д. Іванишев – один із засновників української археографії, фундатор Київської археографічної комісії. Брав активну участь у її діяльності, організовуючи видавничу діяльність комісії. За його ініціативою у 1852 р. були створені архівні установи в Києві, Вільні та Вітебську, що поклали початок розвитку архівної справи в Україні, Литві, Білорусі.

Неодноразово відвідував Волинь, збираючи архівні матеріали та проводячи археологічні розкопки. М. Іванишев був організатором видання «Архивы Юго-Западной Руси», де вміщено велику кількість документів волинського походження.

Досліджуючи матеріали, надіслані до Київської археографічної комісії, а також особисто зібрані ним упродовж кількох археографічних експедицій (1843, 1845, 1849, 1850, 1852, 1856), Іванишев віднайшов і проаналізував низку нових юридичних документів, серед яких «Устав на волоки» (1557), давні закони вірменів подільської губернії, юридичні пам'ятки з книг гродських Луцьких і Волинських тощо.

На Волині відомі його дослідження поховання князя Андрія Курбського на території Вербського монастиря у 1848 році та гробниць «великих князів литовських» на території Луцького замку в 1855 році. Під час однієї з експедицій у 1848 році Іванишев відвідав населені пункти за маршрутом: Ковель – Вербка – Секунь – Вижва – Смідин – Миляновичі, в результаті чого з'явився перший краєзнавчий нарис про Ковельський повіт.

Однією з вершин діяльності Комісії 1840–1850-х років стало видання двохтомника «Жизнь князя Андрея Михайловича Курбского в Литве и на Волыни», що побачив світ 1849 р. за редакцією М. Д. Іванишева. Видання було побудоване на матеріалах луцьких, володимирських і кременецьких актових книг. Вибір для публікації персонологічної теми, характерний у цілому для дворянської історіографії, у М. Д. Іванишева сповнюється новим змістом. Інтерес вченого до особи князя А. М. Курбського був викликаний не стільки його місцем у російській історії, скільки можливістю вивчити в комплексі юридичну практику XVI ст., політичний і соціально-економічний розвиток Волині.

Використані і рекомендовані джерела:

1. Босенко Н. П. Микола Іванишев і зародження “Київської документалістської традиції” історичних досліджень [Електронний ресурс] / Н. П. Босенко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nvmd/Ist/2012_3_32/bosenko.pdf (дата звернення: 31.08.16). – Назва з екрана.
2. Микола Іванишев про Ковель // Минуле і сучасне Волині та Полісся : Ковель і ковельчани в історії України та Волині : матеріали XII Всеукр. наук. іст.-краєзнав. конф., присвяч. 12-й річниці Незалежності України і 485-й річниці надання Ковелю Магдебурз. права, м. Ковель, 23-24 жовт. 2003 р. : зб. наук. пр. : [у 2 ч.] / Волин. облдержадмін. [та ін.] ; [відп. за вип. Г. В. Бондаренко, А. М. Силюк]. - Луцьк, 2003. - Ч. 1. - С. 205-220.

63.3(4УКР-4ВОЛ)
М 62
3. Киян О. М. Д. Іванишев як історик й організатор історичної науки / О. Киян // Укр. іст. журн. – 2002. – № 2. – С. 84–99.
4. Незабутні : Волинські знахідки Миколи Іванишева // Волинь. – 2011. – 17 листоп.
5. Силюк А. 130 років від дня смерті М. Д. Іванишева (1811–1874) – українського історика, правника, археографа, дослідника Волині / А. Силюк // Календар знаменних і пам’ятних дат Волині на 2004 рік / Упр. культури і туризму Волин. облдержадмін., Волин. краєзнав. музей, Волин. держ. обл. універс. наук. б-ка ім. Олени Пчілки ; [упоряд.: В. В. Бабій та ін.]. - Луцьк, 2003. – С. 97–99.

63.3(4УКР-4ВОЛ)я2
К 17
6. Скакун О. Ф. М. Д. Іванишев як історик і археограф / О. Ф. Скакун // Укр. іст. журн. – 1971. – № 9. – С. 118–121.
7. Соломаха А. Г. Становлення М. Д. Іванишева як науковця-поліцейста [Електронний ресурс] / А. Г. Соломаха // Право.ua. - 2015. - № 1. - С. 63-69. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2015_1_11 (дата звернення: 31.08.16). – Назва з екрана.
8. Спицька О. В. Іванишев Микола Дмитрович [Електронний ресурс] / О. В. Спицька // Українська біографістика : зб. наук. пр. / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського [та ін.]. - 1996. - Вип. 1. - С. 73-75. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ubi_1996_1_18 (дата звернення: 31.08.16). – Назва з екрана.
9. Ярмошик І. І. Становлення історичного краєзнавства Волині в ХІХ – на початку ХХ ст. [Електронний ресурс] / І. І. Ярмошик. – Житомир : Волинь, 1998. – 24 с. – Режим доступу: <http://bit.ly/2bBwbEM> (дата звернення: 31.08.16). – Назва з екрана.

Микола Дмитрович Іванишев (1811-1874) [Електронний ресурс] : біобібліогр. нарис до 205-річчя від дня народж. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. - Луцьк, 2016. - (Дослідники Волині. Дати і долі ; вип. 16). - Бібліогр.: 9 назв.

Подано біографічні відомості про українського історика, правознавця, археографа, дослідника Волині М. Д. Іванишева та бібліографічні матеріали про його діяльність.

ББК 63.3(4УКР-4ВОЛ)я1